

TOEVAL GEZOCHT

Een groep jongens laat hout(takken)muziek horen (eindpresentatie 2^e jaar *Jong geleerd...*)

- Een nieuwe vorm van creatieve muziekeducatie voor kleuters -

Jong geleerd...

TOEVAL GEZOCHT, www.toevalgezocht.nl

Inhoud

Inleiding.....	3
<i>Jong geleerd...</i>	4
Onderscheidend muziekonderwijs	4
Samenwerkingspartners	4
1e Projectjaar, schooljaar 2010/2011.....	5
2e Projectjaar, schooljaar 2011/2012.....	5
Ouderparticipatie.....	6
3e Projectjaar, schooljaar 2012/2013.....	7
Inhoudelijke keuzes voor een vorm van creatieve muziekeducatie in de klas.....	7
Tot slot	10

Inleiding

Creativiteit is de vrijheid om ieder moment iets van een andere kant te bekijken

TOEVAL GEZOCHT is in 2008 opgericht met als doel het onderzoeken, zichtbaar maken en versterken van de creatieve potenties van jonge kinderen. Om dit te bereiken zet TOEVAL GEZOCHT projecten op waarin scholen, kunstenaars, professionele instellingen en amateurverenigingen samenwerken.

TOEVAL GEZOCHT heeft de afgelopen jaren in vele projecten met verschillende kunstdisciplines de expertise en ervaring opgebouwd om invulling te geven aan cultuureducatie voor met name jonge kinderen. Omdat de projecten van TOEVAL GEZOCHT altijd gebaseerd zijn op een pedagogische visie en een visie op leren is het aanbod en de expertise van TOEVAL GEZOCHT is hierin onderscheidend.

In 2010 is TOEVAL GEZOCHT gestart met *Jong geleerd...* een driejarig muziekproject voor jonge kinderen (4-7 jaar) in Landsmeer waarin we een aanpak voor creatieve muzikeducatie ontwikkelen en in praktijk brengen. Hierin laten wij ons leiden door de muzikale ideeën, onderzoeken, plannen, improvisaties, composities en muzikale expressies van de kinderen. Daarnaast is het ook ons streven om muziek een vanzelfsprekende, alledaagse expressiemogelijkheid voor kinderen te laten zijn. Om deze reden brengen wij ook een verbinding tot stand tussen muziek thuis, muziek op school en muziek in de gemeenschap. Door met drie basisscholen samen te werken, wordt het mogelijk praktisch het hele dorp bij dit muzikale project te betrekken. Kinderen die normaal gesproken weinig met muziek in aanraking komen, omdat het geen onderdeel is van hun dagelijkse leefwereld, krijgen de kans om uitgebreid kennis te maken met muziek, hun muzikale potenties aan te spreken, te versterken en in te zetten.

Het project bestaat uit verschillende onderdelen. Het derde en laatste onderdeel heeft de titel gekregen: *Een nieuwe vorm van creatieve muzikeducatie voor kleuters* en loopt van januari 2013 tot juli 2013.

Jong geleerd...

Onderscheidend muziekonderwijs

Het is ons streven om muziek een vanzelfsprekende, alledaagse expressiemogelijkheid voor kinderen te laten zijn. Met *Jong geleerd...* willen wij de voorwaarden en context creëren waarin een betekenisvolle en veelzijdige vorm van muzikaal leren en muzikale ontwikkeling kan plaatsvinden, waarin kinderen muzikaal uitdrukking kunnen geven aan hun gedachten en gevoelens, waarin ze muzikaal communiceren en vooral ook muzikaal plezier beleven. Zo kunnen de kinderen vertrouwd raken met muziek en wordt de basis gevormd voor een mogelijke muzikale loopbaan voor ieder kind. Ook brengen wij een verbinding tot stand tussen muziek thuis, muziek op school en muziek in de gemeenschap.

De verschillen tussen deze nieuwe vorm van muziekeducatie voor kleuters en hoe het huidige muziekonderwijs er normaal gesproken uitziet zijn groot. In het huidige onderwijs wordt de rol van vakleerkrachten en muziekdocenten steeds kleiner. In deze muzieklessen wordt vaak aan een groep kleuters als geheel les gegeven, waarbij de kleuters liedjes zingen die speciaal voor hen zijn gemaakt. Heel af en toe komen ze buiten het klaslokaal om een concert te bezoeken. Het uitgangspunt bij dit muziekonderwijs lijkt te zijn dat jonge kinderen op muzikaal gebied een vereenvoudigde muziekwereld nodig hebben, omdat we denken dat ze nog weinig kunnen op muzikaal gebied. Vaak wordt gewerkt met zogeheten schoolmuziek, uit didactische beweegredenen sterk vereenvoudigd naar tweevoudige maatsoorten en een majeuretoonsoort. Deze muziek staat los van de alledaagse en professionele muziekwerkelijkheid, die als 'te moeilijk' wordt gezien. Ook is het muziekonderwijs veelal reproductief ingericht, dat wil zeggen, de leerkracht zingt voor en de kinderen doen na. Het hedendaagse (muziek)onderwijs is vooral ervaringsgericht, gestructureerd en meetbaar. Dit systeem van schoolmuziek houdt geen rekening met de manier waarop ons brein functioneert. Het veroorzaakt onjuiste opvattingen over talent, imitatie, methode, leren, studeren, evalueren en creativiteit. Daarnaast constateren wij bij kleuterleerkrachten een groeiende schroom en onvermogen om kinderen in hun muzikale ontwikkeling te stimuleren. Een van de oorzaken hiervoor is verschraving van muzikale scholing op de pabo's.

Wij willen toe naar een geïntegreerde vorm van muziekonderwijs, naar betekenisvol muziekonderwijs waarin het dagelijks leven en de interesse van de kinderen verbonden wordt met muziek. Dat doen we door de rol van de actieve leerling te benadrukken, de leerkracht te trainen en actief bij de muzieklessen te betrekken en het muzikale leren te laten plaatsvinden in een realistische en betekenisvolle omgeving. Kleuters brengen hun eigen muzikale ideeën en vaardigheden in door improvisatie en compositie. Dit gebeurt niet alleen door muziekbeoefening, maar ook door tekenen, bewegen en het fantaseren en filosoferen over muziek en klanken. Daarnaast nemen de kinderen allerlei muzikale rollen aan, zoals die van luisteraar, uitvoerend musicus en dirigent. Ook zingen en luisteren kinderen naar muziek die een verbinding heeft met verschillende bestaande muziekculturen. Ze observeren en onderzoeken klanken, materialen, voorwerpen en instrumenten uit verschillende muziekculturen en mogen (muzikale) gesprekken voeren met musici. Een breed aanbod aan muzikale activiteiten ondersteunt en stimuleert de actieve houding van de kinderen.

Samenwerkingspartners

In *Jong geleerd...* werken we samen met verschillende partners: Basisscholen van Landsmeer (De Stap, De Wagemaker, Montessorischool Landsmeer (1^e en 2^e jaar), De Hoeksteen (3^e jaar), drie door TOEVAL GEZOCHT geschoolde muziekdocenten (Debby Korfmacher, Iris Oltheten, Emma Rekers), Muziekvereniging Amicitia Landsmeer, Amsterdam Sinfonietta (professioneel strijkorkest), Evert Josemanders (poppenspeler, muzikant, componist), Leonard van Goudoever (componist, dirigent, arrangeur) en het Fort van de Verbeelding, verschillende muzikale groepen in Landsmeer, stagiaires en heel veel vrijwilligers (zie ook Klankenparade Landsmeer verder in deze tekst).

Bij het project is een internationale klankbordgroep betrokken, die vanuit hun specifieke expertise op het gebied van muziekeducatie adviseert en het verloop van het project volgt. De klankbordgroep bestaat uit dr. Susan Young (Universiteit Exeter, Engeland), Nancy Evans (musicus en expert muziek jonge kinderen, Engeland), prof. dr. Bert van Oers (Vrije Universiteit Amsterdam), Melissa Bremmer (Conservatorium van Amsterdam en Masteropleiding cultuureducatie AHK), Hans van Regenmortel en Sarah Verhulst (beiden experts creatieve muziekbeoefening, Musica, België), Anja van Keulen (Concertgebouw Amsterdam), Maria Wüst (masteropleiding cultuureducatie AHK, Amsterdam).

1e Projectjaar, schooljaar 2010/2011

Het eerste jaar van *Jong geleerd...* stond in het teken van een onderzoek naar literatuur, methodieken en praktijken in binnen- en buitenland, die bouwstenen kunnen vormen voor een werkwijze op school, gebaseerd op het competente kindbeeld en sociaal constructivistische opvattingen over leren. Het onderzoeksverslag is in juni 2011 gepresenteerd op de internationale MERYC conferentie in Helsinki en op de onderzoeksconferentie van Cultuurnetwerk Nederland. Het verslag is te downloaden via de website¹.

In dit eerste jaar zijn leden van Amsterdam Sinfonietta in de kleuterklassen op bezoek geweest om kleine concertjes te geven. Om de muzikale relatie tussen scholen en de gemeenschap op te bouwen heeft er een grootse muzikale manifestatie plaatsgevonden op het dorpsplein van Landsmeer met 800 schoolkinderen en Amicitia. Dit grootschalige pleinconcert werd geleid door een grote groep vrijwilligers van Amicitia en het Fort van de Verbeelding.

Het grote schoolpleinorkest. Zie ook http://www.toevalgezocht.nl/netwerk/het_groot_marktplein_concert

2e Projectjaar, schooljaar 2011/2012

Het tweede jaar is gestart met een voorbereidingsperiode waarin drie teams, bestaande uit de muziekdocent, de leerkracht en een vrijwilliger, zijn gevormd en geschoold. Vanaf januari 2012 zijn de muzieklessen van *Jong geleerd...* in de kleutergroepen daadwerkelijk van start gegaan. In deze pilot hebben wij op de scholen een onderscheid gemaakt tussen experimentele muzieklessen en meer reguliere muzieklessen. Dat onderscheid helpt ons om een uiteindelijke werkwijze te ontwikkelen die zowel vernieuwend als realistisch is. In de experimentele lessen kregen de kinderen het voortouw in hun eigen muzikale onderzoek. De systematiek van observatie, documentatie en interpretatie van de (muzikale) processen van de kinderen vormde de basis voor de begeleiding van de kinderen.

In alle muzieklessen maakten kinderen opnieuw kennis met professionele musici van Amsterdam Sinfonietta die regelmatig te gast waren in de muziekateliers van de kleuters. De kinderen van de andere groepen van de school kregen af en toe in de centrale hal een klein concertje van een duo of trio van Amsterdam Sinfonietta. De ouders en leerkrachten van de kinderen kregen een concert van Amsterdam

¹ http://www.toevalgezocht.nl/onderzoek/jong_geleerd_a_child_s_greatest_achievements_are_possible_in_play_citaat_vygotsky

Sinfonietta in Muziekgebouw aan 't IJ aangeboden en de ouders waren welkom bij een speciale ouderles op school. Daarnaast volgden de kinderen van de groepen 3 en 4 een serie van vier blazerworkshops waarin zij kennis maakten met blaasinstrumenten, met dirigeren en met vastleggen van muziek. Op de website van TOEVAL GEZOCHT zijn de projecten uitgebreid gedocumenteerd².

Ouderparticipatie

In alle lessen is een ouderles georganiseerd. Ouders konden deelnemen aan de muzieklessen van de kinderen en werden uitgenodigd samen met hen te musiceren. Opvallend was de hoge opkomst (meer dan 75 %) bij twee van de drie experimentele groepen.

Een muzikaal gesprek tussen Ivan (6.5 jr.) en Mara (6 jr.)

De afsluiting van dit muzikale jaar bestond uit drie eindpresentaties met als titel *Zo klinkt Landsmeer*³ in het Dorpshuis van Landsmeer. De kleuters van de deelnemende scholen, de kinderen van de middenbouw, hun leerkrachten, de ouders, het opleidingsorkest van Amicitia en een vijftal musici van Amsterdam Sinfonietta kwamen daar bijeen om samen te zingen, te musiceren en naar elkaar te luisteren. De slotconcerten waren overweldigend. Het totaal aantal deelnemers aan de drie avonden bedroeg bijna 1300 mensen. Om veiligheidsredenen moesten wij helaas een deel van het massaal toegestroomde publiek bij de deuren weren.

Zo klinkt Landsmeer! Eindpresentaties in het Dorpshuis van Landsmeer, juli 2012

---

² Zie ook: <http://www.toevalgezocht.nl/projecten/>

³ Zie ook: http://www.toevalgezocht.nl/netwerk/z_klinkt_landsmeer_eindpresentaties_2e_jaar_jong_geleerd

Zo klinkt Landsmeer! Eindpresentaties in het Dorpshuis van Landsmeer, juli 2012

Zo klinkt Landsmeer! Eindpresentaties in het Dorpshuis van Landsmeer, juli 2012

In het tweede jaar heeft het team van TOEVAL GEZOCHT opnieuw een onderzoekspaper⁴ gepresenteerd op de onderzoekskonferentie van Cultuurnetwerk Nederland. In het paper worden de eerste resultaten van het muziekonderzoek gepresenteerd aan de hand van beschrijvingen en beelden.

3e Projectjaar, schooljaar 2012/2013

Het derde en laatste jaar van *Jong geleerd...* willen we gebruiken om een overdraagbare werkwijze uit te werken en vast te leggen en deze in praktijk te brengen in vijf kleutergroepen op drie scholen in Landsmeer. In het derde schooljaar moeten de uitkomsten van de voorgaande twee jaren verenigd worden in een praktisch toepasbare werkwijze. Daarnaast zal er weer veel aandacht zijn voor muzikale activiteiten die de kinderen in aanraking brengen met muziek. Ook zal de muzikale verbinding met de ouders en de gemeenschap nog meer uitgebouwd worden.

Inhoudelijke keuzes voor een vorm van creatieve muziekeducatie in de klas

Vanaf januari 2013 voeren wij de ontwikkelde en beschreven vorm van muziekeducatie voor kleuters uit in vijf kleuterklassen van drie basisscholen in Landsmeer. In de kleuterklassen zijn gedurende 7 maanden wekelijks muzieksessies van de muziekdocenten van TOEVAL GEZOCHT. Amsterdam Sinfonietta wordt in verschillende formaties betrokken bij deze lessen. De vorm van de muzieksessies verandert gedurende het schooljaar. Wij maken onderscheid in drie verschillende periodes. Hierbij willen wij benadrukken dat het geenszins de bedoeling is om deze drie periodes strikt van elkaar te scheiden. Naar gelang de situatie kunnen ze groter of kleiner worden en/of in elkaar overlopen. Het is niet de bedoeling om een rigide systeem te ontwikkelen. Een belangrijk deel binnen deze methodiek vormt het 'projectgedeelte': een afgebakende periode van ongeveer 12 weken waarin leerlingen hun eigen muzikale onderzoek doen, zoals hierboven beschreven. In de werkwijze zal veel aandacht zijn voor algemene muzikale ontwikkeling en kennismaking met een breed scala aan muzikale vormen en uitingen.

⁴ Zie ook: http://www.toevalgezocht.nl/onderzoek/jong_geleerd_muziekeducatie_voor_jonge_kinderen

De eerste periode:

De basis voor een creatief proces is tijd, ruimte en vertrouwen.

De muzieksessies in de eerste periode staan in het teken van het onderdompelen in muziek, zingen, dansen en bewegen, elkaar leren kennen, interesses verkennen en aan elkaar vertellen en laten horen waar je van houdt en wat je kent. Hierbij is de inbreng van de kinderen heel erg belangrijk. Zij geven aan welke muziek voor hen belangrijk is. Zij worden aangemoedigd om over muziek te vertellen, te fantaseren en te improviseren, muziek van thuis mee te brengen, dit na te zingen, met elkaar te zingen en erop te dansen. De kinderen worden gestimuleerd om zingend te improviseren en hun auditieve voorstellingsvermogen te versterken. De muziekdocent en ook de leerkracht zal zich nadrukkelijk presenteren als muzikant en liefhebber van muziek in al zijn vormen en verschijningsvormen en zijn of haar muziekinstrument naar de les mee brengen.

Het doel is om een veilige, inspirerende en muziekrijke omgeving te creëren waarin muziek een dagelijkse aangelegenheid kan worden. Muziek als een moedertaal (moedermuziek) waarmee en waarover je communiceert en die net als een taal zich in interactie met elkaar ontwikkelt.

De tweede periode:

Deze tweede periode noemen wij het project-gedeelte. Uit de eerste periode zal een onderwerp gekozen worden, dat door de groep collectief omarmt wordt. De onderwerpen kunnen zeer uiteenlopend zijn, belangrijk is dat het aansluit bij de leefwereld van kleuters, waardoor ze zich erin kunnen herkennen en het zich eigen kunnen maken. Op die manier boren zij hun eigen muzikale bronnen aan. Het uitgangspunt in deze periode is een breder begrip van 'zich creatief uiten' vanuit een intrinsieke motivatie. De nadruk zal ook op het onderzoeken van muzikaal materiaal, het bespelen van instrumenten, het zelf maken van instrumenten, het bewegen en dansen en het verbeelden van geluiden en muziek liggen. De kinderen worden uitgenodigd om hun emoties, ervaringen, meningen, fantasieën, hypothesen en opvattingen over het onderwerp te verklanken en muzikaal te uiten. In deze periode werken wij met de systematiek van observeren, documenteren en interpreteren. De (muzikale) processen en muzikale concepten van de kinderen zijn richtinggevend voor het verloop van het project.

Hans van Regenmortel (een lid van de internationale klankbordgroep) schrijft in zijn boek *Klanksporen, breinvriendelijk musiceren* dat muziek nooit *over* iets vertelt, zelfs niet over emoties, maar een vorm is die emoties kan aannemen en bij elke luisteraar iets anders kan oproepen. Van deze kracht willen wij met name in het projectgedeelte gebruik maken.

De derde periode:

De derde periode is de periode tussen het projectgedeelte en de zomervakantie. De inhoudelijke invulling van de hierboven beschreven eerste en tweede periode kent zijn oorsprong in onze ervaringen uit het pilotjaar. De derde periode kan op dit moment nog niet concreet ingevuld worden. Veel hangt af van het verloop van het projectgedeelte en de inzet van de leerkracht. Op dit moment noemen wij deze periode de 'verdiepingsperiode'. In het pilotjaar vonden wij bijv. opvallend dat een aantal kinderen heel stellig aangaf te willen leren viool spelen of beter te willen leren zingen. Wij kunnen ons voorstellen, dat wij in deze derde periode hier gehoor aan geven en de kinderen in kleinere groepjes muzieklessen aanbieden. In deze derde periode wordt ook duidelijk toegewerkt naar de afsluitende presentatie met muzikale lessen en workshops voor alle leerlingen.

Onmisbaar in de aanpak is geduld voor groei en het vertrouwen dat creativiteit en onderlinge betrokkenheid en expressie en communicatie het meest essentiële onderdeel van het muzikale leerproces zijn. Door middel van interventies kan dit bij de kinderen gestimuleerd worden. Bijv. het aanbrengen van een harmonisch kader, het focussen op het auditieve voorstellingsvermogen, het herkennen van muzikale structuren en contouren, het werken in kleine groepen en het inrichten van een rijke leeromgeving.

TOEVAL GEZOCHT zal in dit laatste traject nog meer aandacht besteden aan de wisselwerking tussen muziekdocenten en leerkrachten, zodat muziek een onderdeel van het dagelijkse (school)leven kan worden en de leerkrachten zich vertrouwd en capabel gaan voelen in (het creëren van) een muzikaal klimaat. De leerkrachten worden gestimuleerd en getraind om dagelijks met de kinderen te zingen, muzikale activiteiten te herkennen en te stimuleren. Ook zullen de ouderbijeenkomsten en ouderworkshops geïntensiveerd worden. De opmaat hiervoor is een speciale ouderavond over het muziekproject *Jong geleerd...* aan het begin van de lessenreeks. Daarnaast zal er weer een breed aanbod zijn van muzikale activiteiten waarbij de kinderen in aanraking komen met (professionele) musici. In alle periodes zullen musici van Amsterdam Sinfonietta in de lessen participeren.

Klankenparade Landsmeer

Het derde en laatste jaar van het project wordt aan het einde van het schooljaar (juni 2013) afgesloten met een muziekfestival *Klankenparade Landsmeer*. Op een grootschalige manier wordt een verbinding gelegd tussen muziek op school, muziek thuis en in de gemeenschap. Alle deelnemende partijen zullen vanuit hun eigen kracht hun muziek inbrengen. De vorm is die van een festival. Op verschillende locaties in Landsmeer zal muziek te horen zijn.

Deelnemers zijn de kinderen van de scholen van Landsmeer, waarbij de kleuters bijzondere aandacht krijgen. Verder doen mee de ouders van de kinderen, opleidingsorkest Amicitia, harmonieorkest Amicitia en Amsterdam Sinfonietta. Maar ook alle andere muziekgroepen die Landsmeer rijk is worden erbij betrokken.

Tot slot

Jong geleerd... stopt niet wanneer de laatste bezoeker van het festival naar huis gaat. Het uiteindelijke doel is om de werkwijze overdraagbaar te maken, zodat de methode ook op andere scholen en in andere settings overgenomen kan worden en hier een vervolg krijgt. Dit doen we door middel van een publicatie, maar ook door de resultaten van het onderzoek en het experiment te presenteren op (internationale) conferenties.

Het ontwikkelen van inspirerend scholings- en coachingsmateriaal krijgt veel aandacht, waarbij we de resultaten en de lessen uit de lessen en uit de organisatie van de verschillende presentaties in een concreet toepasbare methode met praktische tips en inspirerende voorbeelden. Waardoor muziek nog meer toegevoegde waarde krijgt in het bewustzijn en de belevingswereld van jonge kinderen, als drager van cultuur en expressiemogelijkheden, als brug en uiteindelijk ook als bron van heel veel plezier.

Het uiteindelijke doel is om de werkwijze overdraagbaar te maken, zodat deze op andere scholen en in andere settings overgenomen kan worden. Dat doen we door middel van een publicatie die na afloop van *Jong geleerd...* gemaakt wordt, maar ook door onze resultaten te presenteren op (internationale) conferenties. We presenteren onze bevindingen opnieuw op de onderzoeksconferenties van Cultuurnetwerk Nederland en op de internationale MERYC conferentie (European Network of Music Educators and Researchers of Young Children) die in juli 2013 in Den Haag gehouden wordt.

Het ontwikkelen van inspirerend scholings- en coachingsmateriaal krijgt veel aandacht. De scholen in Landsmeer worden voorbeeldscholen voor deze nieuw ontwikkelde vorm van creatieve muziekeducatie.